

Quatre notes sobre cargols i petxines

Malacologia. Ciència que estudia els mol·luscs. Del grec *malakos*, que vol dir tou. Paradoxa !. La majoria dels cargols i petxines es caracteritzen per la seva closca calcària. Malgrat tot, es aquell petit animaló banyut i llefiscós el que determina les dades identificadores de classificació. Vet aquí, una proposta estiuenca ben recargolada. És evident però, que el que desperta atenció i sensibilitat a l'observació són les formes i els colors de la closca o conquilla externa. Estètica i col·leccionisme com a complement de valoracions més científiques. És així, doncs, que potser cal que parlem conquiliologia, faceta que s'ocupa de la closca –de la conquilla– dels mol·luscs. Del grec *konchylion*. Per entendre'ns, canviarem la denominació de mol·luscs per la més comuna de cargols i petxines. Defugim d'aquesta manera els “sense closca”, pops, sípies, calamars i similars. Fetes aquestes distincions ja ens podem acostar a la dicotomia entre ciència i col·leccionisme.

A la recerca de conquilles

Presenta algun valor científic el senzill amuntegament de peces trobades ?. De ben segur que no. L'observació, preparació i classificació metodològica dels espècimens aconseguits és una altra cosa. No obstant això, el col·leccionista es centra en espècies majoritàriament mortes, conquilles buides que escup la mar. Però també fem esment d'altres fonts de troballes més interessants: els ormeigs dels pescadors, cavitats en àncores o roques marines, esquelets de peixos, o a l'interior del sistema digestiu de les estrelles de mar. L'estudiós més científic, el biòleg, cerca exemplars vius. Sovint li cal fer-ho a través de les immersions, en fondàries importants o allunyades de la costa. A la platja únicament hi arriben unes poques espècies properes al litoral i aquelles que són abocades de les barques dels pescadors o arrencades violentament del seu hàbitat per temporals severos. Del recol·lector passiu al estudiós científic hi ha una colla d'estadis intermedis.

Arquitectura i geometria

Fem ús dels tòpics !. Contemplem les conquilles com una veritable meravella de la natura. L'apreciació no és gratuïta, i no es circumscriu a una mera qüestió estètica. Atenció al fet !. La closca d'una petxina o d'un cargol no creix per generació espontània, per reproducció cel·lular com en tants altres casos. L'animal la construeix quan li cal. Amplia per necessitat, amb unes formes i una "decoració" d'acord a la informació que li proporciona l'instint, el codi genètic de l'espècie. Carbonat càlcic i altres processos químics al servei de la construcció, al servei de l'art de la natura.

El col·leccionisme clàssic exigeix temps i paciència. Hi han altres fórmules necessàries: la contribució inestimable dels pescadors, els intercanvis, els viatges, o el poc atractiu col·leccionisme "de talonari". Cal saber combinar els elements, el mestissatge com a mètode. Em quedo, però, amb la fórmula clàssica de recórrer quilòmetres de platja, amb l'esperança de trobar capriciosos i circumstancials agrupaments de conquilles o detritus esmicolats, o ensopegar-me amb el generós llegat d'una desitjat temporal de migjorn.

La meua és una platja tardoral o hivernal, abraçada per la boira, la humitat i, si s'escau, la pluja fina. Un escenari amb tot l'escalat dels grisos, amb la remor de la mar bellugada i les gavines o els corbs marins per única companyia. Certament, un paisatge amb poc reclam per a la majoria.

Metamorfosi de la platja

A l'estiu, la platja és avorrida, és un decorat d'opereta al servei de pràctiques d'artifici que freguen el surrealisme. Carns enfarinades, arrebossades, amanides d'olis i altres condiments, coent-se lentament. La riba de la platja és espantosament neta. D'un perfil uniforme i homogeni, pentinat pel tractor devorador d'elements pertorbadors. A la vora de l'aigua no hi han cargols ni petxines, ni algues, ni gallots, ni altres elements propis de la mar. Transgredeixen l'ordre imposat sota una bandera blava de connotacions massa polític-econòmiques. Els infants potser es creuen que la platja es així.

Una estora de sorra polida, impecable, llaurada per uns estranys solcs. Passada la jornada, les “deixalles” naturals han estat substituïdes per altres elements menys bucòlics: papers, gots, llaunes i altres immundícies. La dèria purificadora de platges recorda l’obsessiu asfaltat de camins de muntanya. Mentre això passa, sovint hem de saltironejar per evitar furóncols de deixalles urbanes i excrements. En canvi, amoïna el trepig de terra polsosa i l’esclafament de closques de musclo. La sobreexplotació no accepta l’ofrena insignificant i voluntària de la mar. Ens altera el medi, ens *okupa* un espai que gasivament ens hem apropiat. En comptes d’adaptar-nos al medi amb respecte, pretenem adaptar i corregir l’entorn per sentir-nos-hi com qui s’està al menjador de casa. En fem un gra massa.

Conciliar-nos amb l’entorn

Retrobem el fil. Cal entendre la platja, aquest conjunt sedimentari, com un espai natural, i no tant com un parc públic o àrea de pícnic. Ens convé un exercici de generositat. L’amic Xavier Garcia i Pujades pregonava fa uns anys “tornar les closques al mar”, en símbol d’etern retorn. Donar, en lloc de treure, en acte de concòrdia i reconciliació amb la mar. Netegem la platja per convertir-la en una illa de vianants de monòtona uniformitat. Per donar un toc exòtic a tanta regularitat potser seria bo escampar cada matí unes quantes reproduccions de conquilles i altres fruits de la mar fets de material sintètic.

Fins i tot algunes podrien contenir sorpresa i trobar-hi al interior un val per un refresc al xiringuito del Trillas o similars. Ja fa un bon grapat d’anys que els xinesos feien reproduccions de cargols amb pasta d’arròs per enredar els aristòcrates europeus, pioners de l’esperit compilador d’exotismes.

La dèria col leccionista

Com a curiositat, una d’aquelles antologies es convertí en l’embrió de l’actual companyia de petrolis Shell. El país té col·leccions emblemàtiques. Citem el “Cau del Cargol” de Jaume Bot a Vilassar de Dalt, o la d’en Joan Brunet de Sant Carles de la Ràpita. A Vilanova ja fa anys que empaitem el cargol, des

del Samà o el Joan Sirvent –el barber de mar–, de temps pretèrits, fins un bon estol de rastrejadors contemporanis. Recollida d'exemplars que han farcit caixetes de records o que han lluit damunt de calaixeres o llars de foc, fins aquells que han engruixit col·leccions sistematitzades. L'interès ha anat més lluny i s'ha traduït en treballs d'estudi i divulgació. Ens fem ressò d'articles recents apareguts al *Butlletí del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer* (1981), a *La Nostra Mar* (1984), o a la revista *Primera Edició* (1988). Tots ells, treballs de síntesi i d'aproximació a la matèria.

Cultura malacològica

En un terreny més ambiciós es situen dos altres estudis. El primer, signat per qui això subscriu, i sota el títol *Fauna malacològica del Penedès* presenta un text voluminós que aborda aspectes variats amb pretensions de recopilació definitiva –no m'agrada la paraula !– en l'àmbit de la divulgació . Fou guardonat amb un dels premis Ramon de Penyafort de l'any 1994. En un altre estadi, en el camp de la recerca de caire més científic i, si no amb caràcter definitiu, sí de conseqüències més perdurables, acaba de publicar-se un nou assaig. Es el que presenta la revista *Iberus*, butlletí de la Sociedad Española de Malacologia, amb el títol “Fauna malacològica del litoral del Garraf”. El signen Gonzalo Giribet i Anselmo Peñas. El primer, amic i company d'afició, és biòleg professional; el segon és resident a casa nostra de fa uns anys. El seu treball és rigorós i metòdic, i molt orientat als especialistes en la matèria. En qualsevol cas, col·leccions i estudis fan que la malacologia de les nostres costes gaudeixi d'un coneixement dilatat i inusual. Com en tot, el coneixement genera respecte, alhora que ens suggereix fórmules per preservar amb garanties el patrimoni natural que ens envolta. Un patrimoni fràgil i no exempt de conflictes. Recordem els darrers transvasaments de sorra al Garraf o la “guerra del cargol” entre pescadors de Vilanova i de Sitges.

Instint de conservació

Els passats 23 i 24 de novembre una reunió d'experts signaven a Mònaco uns protocols sobre espècies en perill i zones marines protegides de la Mediterrània. Es declaraven 103 espècies marines amenaçades. Fem-ne el recompte: dinou mamífers, quinze peixos, quinze aus, onze algues, nou tipus d'esponges ..., i disset mol·luscs !. D'aquests últims la llista presentava tretze cargols i quatre petxines o bivalves. Entre els primers, dues espècies de barretets, un cargol baldufa i un cargol serpentí, les quatre porcellanes o *Cypraea*s mediterrànies, tres tipus de corns, el cargol bóta i l'esvelta i elegant *Mitra zonata*. Entre les petxines, dues espècies de nacres i dos tipus de musclos perforadors, el fòlada i el dàtil de mar. Caldrà estudiar la biologia i hàbitats d'aquestes espècies per tal de preservar i assegurar el seu futur. Mol·luscs freqüents en altres temps, avui únicament es troben en forma sub-fòssil. La regressió dels corns i altres cargols prominents és definitiva. Per altres espècies com el corall vermell o la foca caputxina ja gairebé es massa tard. Com s'ha fet amb el cabirol o amb l'ós bru als Pirineus, potser arribarà el dia en que caldrà fer la reintroducció de la corneta o el cargol de punxes al nostre litoral. Aleshores, com els ossos Giva i Melba, caldrà trobar un nom ben bonic per a la parella d'animalons reinserits.

Albert Tubau

(Article publicat al Diari de Vilanova el 14 i el 22 d'agost de 1997)